

KIBRIS VAKIFLARINI ARAŞTIRMA VE DEĞERLENDİRME PROJESİ

I- Projenin Amacı, Yönetimi ve Uygulama Süreci

Projenin amacı, Osmanlı fethinden (1571) itibaren Ada'da kurulan Türk vakıflarıyla ilgili her türlü arşiv malzemesini tespit etmek, bunları Genel Ağ üzerinde çalışan bir Veri Tabanına yükleyerek her birinin ilgili olduğu vakıfla ilişkisini kurmak ve sorgulayarak ihtiyaç halinde anında ulaşılabilir özgün ve doğru bilgi üretmektir. Bunlar arasında, Kıbrıs Vakıflarının ve vakıf emlakinin eksiksiz tespitini yapmak ve İngiliz Sömürge Dönemi ile Kıbrıs Cumhuriyeti Dönemi'nde mülkiyet intikallerinin hukuki çerçevesini değerlendirmek, öncelik taşımaktadır.

Projenin I. Aşamasında, Kıbrıs Vakıflar Arşivi, Kıbrıs Milli Arşivi, Harita Dairesi Müdürlüğü, Tapu Kadastro Dairesi ve Kaza Tapu Müdürlüklerinde, ayrıca Türkiye'de Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, Başbakanlık Osmanlı Arşivi ve Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü Kuyûd-i Kadime Arşivinde araştırmalar yapılmıştır. 1571'den 1974'a kadar geçen dört asırlık zaman içerisinde biriken belgelerden oluşan 2443 Kütük Defteri ve 13.000 dosya içerisinde yer alan sekiz milyon belge/bilgi gözden geçirilmiş, yirmi milyon veri elde edilmiş, Kıbrıs evkaf malları üzerinde yapılan mülkiyet intikalleriyle ilgili olanlar tespit edilmiş ve bunlar taranıp ya da çekimleri yapılarak belli işlemlerden geçirildikten sonra elektronik ortama yüklenmiştir.

Arşiv çalışmalarına paralel olarak Kıbrıs Vakıfları ile ilgili kitap, makale, tez ve raporlardan oluşan literatür taranarak geniş bir bibliyografya hazırlanmıştır. 4 Haziran 1878'de imzalanan Osmanlı – İngiliz İttifak Anlaşması'ndan itibaren Kıbrıs vakıflarıyla ilgili bütün mevzuat derlenmiştir. Bunların analizleri yapılarak gerekli notlar alınmıştır. Ayrıca Kıbrıs'ta araştırma alanı olarak belirlenen kurum ve kuruluşlarda üst düzey görevlerde bulunmuş veya daha önce bu konularda araştırma yapmış olan gerçek kişilerle görüşülmüş, bu şahısların özel arşivlerinde bulunan dokümanlar da sisteme kazandırılmıştır.

Lefkoşa, Mağusa, Dipkarpaz, Güzelyurt ve Girne'de saha araştırmaları yapılmış, başta Abdullah Paşa Vakfı olmak üzere önemli vakıf emlakın vakfiyelerindeki veriler ile gözlem sonucu elde edilen bulgular karşılaştırılarak vakıf yerlerin sınırları belirlenmiştir.

II. Proje Çıktıları: Raporlar ve Sunumlar :

Bu çerçevede 500 sayfayı aşkın 19 adet rapor ve bilgi notu hazırlanmıştır.

III- Kıbrıs Vakıfları Bilgi Sistemi : KIVABİS

Bu dönemde gerçekteştirilen en önemli işlerden birisi, Kıbrıs Vakıfları Bilgi Sistemi (KIVABİS) yazılımının tamamlanması ve elektronik ortama yüklenen belge ve verilerin sisteme işlenerek sorgulanabilir hale getirilmesi olmuştur.

Kısaca KIVABİS adı verilen Kıbrıs Vakıfları Bilgi Sistemi, projenin amacına uygun olarak, tarihi vakıfların kuruluşu, gelişmesi, değişim ve dönüşümlerinin yer, zaman, kaynak/belge, nitelik ve nicelik boyutlarında izlenebilecek kapasitede tasarlanmıştır.

KIVABİS modeli, bir vakfın kuruluşundan sonra geçirmesi muhtemel, yönetim (mütevelli) değişiklikleri, yeni mal/mülk edinilmesi, mevcut malların kiralanması, istibdali gibi statü değişiklikleri, bu değişikliklere imkan veren hukuki çerçeve, vakıf kapsamında tesis edilen hayrât ve buralarda görev yapan kişilerle ilgili işlemler vb. bütün safahatın araştırılmasına imkan vermektedir.

Sistemde 1744 GB /1.7 TB) boyutunda bilgi ve belge bulunmaktadır. Çoğu belge imajları olmak üzere, 424616 doküman mevcuttur. Bunların 37049 adedi defter koçan imajıdır. Bu imajlardan 288661 tapu koçanı veri tabanına kaydedilmiştir. Bu koçanlarla bağlantılı olarak, 41496 adet yer adı ve 85873 adet şahıs adı veri tabanına girilmiştir.

Sistemde Google Earth ve Google Maps araçlarıyla entegre çalışan gelişmiş bir de harita ara yüzü bulunmaktadır ve iki işleve sahiptir. Birincisi, Kıbrıs vakıf

mallarına ait bilgileri harita üzerinde göstermek; ikincisi, buradan hareketle, bu mallara ait veri tabanında tutulan bilgi ve belgelere kolayca erişilmesini sağlamak.

IV- Kıbrıs'ta Türk Vakıf Varlığı İle İlgili Tespitler

Proje kapsamında yürütülen araştırmaya göre, Kıbrıs'ta 2220 vakıf kurulmuş, hayrat olarak 393 cami ve mescit, 63 mektep, 14 medrese, 41 tekke, zaviye, türbe ve 275 mezarlık tespit edilmiştir. Listeleri yapılan bu hayrat, Kıbrıs Haritası üzerine işlenmiştir. Bu harita incelendiğinde, Müslüman Türklerin Ada'nın her yerinde yoğun bir nüfus kesafeti oluşturdukları, açık bir şekilde anlaşılmaktadır. 1878 tarihi itibarıyla Kıbrıs Adası'nda bulunan büyük vakıf arazilerini, çiftlikler ve ekinlikler oluşturmaktadır.

Bunların dışında, şehir, kasaba ve köylerde müsakkafat, arazi olarak da bunların bizzat kendi zeminleri, bağ ve bahçe gibi müştemilatı (mustagallat) da önemli yer tutmaktadır. Coğrafi alan olarak, Güney'deki ekilip biçilmeyen geniş dağları dışarıda bırakacak olursak, 1878 öncesinde Kıbrıs'ın yüzölçümünün %14'ünün, vakıf mallarından oluştuğu müşahede edilmektedir. Bu oran, Osmanlı coğrafyasının geneliyle aynı seviyededir. Ne var ki, İngiliz sömürge dönemi (1878 – 1960) ve bunu takip eden Kıbrıs Cumhuriyeti zamanında (1960 – 1974) uluslararası sözleşmelerin ve ilgili yasaların uyulmasını emrettiği İslam hukukunun ve Osmanlı tatbikatının bir bölümünü teşkil eden evkaf hükümlerine (ahkamü'l-evkaf) ve evrensel hukuk kurallarına aykırı düzenleme ve uygulamalarla vakıf malların %92'si vakıfların mülkiyetinden çıkmış ve ihtilafı hale gelmiştir.